

Рецензия

От д-р Красимир Николов Митев, доцент в Юридическия факултет на ПУ "Пасий Хилендарски"

Относно

материалите, представени за участие в конкурс за академичната длъжност „доцент”, обявен в ДВ, бр. 57 от 26 юни 2020 г. и на интернет страницата на Пловдивския университет за нуждите на катедра „Гражданскоправни науки” на Юридическия факултет на ПУ” Паисий Хилендарски” по: област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки; професионално направление 3.6. Право; Гражданско и семейно право

Със заповед №Р33-4705/25.09.2020 на Ректора на Пловдивския университет съм определен за член на научното жури в посочения по-горе конкурс.

За участие в него документи е подал **д-р Ангел Йорданов Шопов**, в момента заемащ длъжност главен асистент в ЮФ на Пловдивския университет. На 29.09.2020 г. е проведено заседание на комисия по допустимост, назначена от Декана на ЮФ, която е взела решение за допускане на г-н Шопов до участие в конкурса

I. Общо представяне на получените материали.

1. Представеният от д-р Ангел Шопов комплект от материали на хартиен и електронен носител е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва следните документи : молба за допускане до участие в конкурса; автобиография; диплома за образователно-квалификационна степен ‘магистър’ ; диплома за образователна и научна степен ‘доктор’; списък на научните трудове; справка за спазване на специфичните изисквания на Юридическия факултет, съгласно чл.65 (3) ПРАСПУ, справка за спазване на минималните национални изисквания по ЗРАСРБ; анотации на материалите по чл. 65 от ПРАСПУ, включително самооценка на приносите; декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи; удостоверение за трудов стаж; документи за учебна работа; документи за научноизследователска работа.

За участие в конкурса д-р Ангел Шопов е приложил девет научни труда:

-един монографичен труд: Унищожаемост на договорите поради измама. Сиби. София. 2019, 213 с.;

- две студии: (1) **Договаряне чрез измамливо бездействие** - В: *Soft law* и съвременното право, С. Сиби, 2017, с. 84-117. ISBN 978-619-226-005-7;

(2) **Наказателна и гражданска измама** – В: Развитие на правото в глобализиращия се свят. Юбилеен сборник по случай по случай 100 – годишнината от рождението на акад. Любен Василев и проф. д-р Живко Сталев и 90 – годишнината от рождението на проф. д-р Витали Таджер. Съставители Екатерина Матеева и Николай Колев. С., Феня, 2013, с. 360-396. ISBN 9786191630172;

-шест статии: (1) **Унищожаемостта на договорите поради измама в по-новата съдебна и арбитражна практика** - Правна мисъл, 2004, № 2, с. 101-110. ISSN 1310-7348;

(2) **Бележки по два гранични въпроса за гражданската измама и наказателната измама, засегнати от по-новата съдебна практика** – В: Бургаски свободен университет. Международна конференция „Предизвикателства пред образованието и науката в контекста на глобализацията”. Сборник доклади. Том Трети. 11-13 юни 2004 г. Бургас. 2004, с. 112 – 116. ISBN 954-9370-14-3;

(3) **Dolus и измама при сключване на договорите** - В: 100 години от рождението на проф. Михаил Андреев. Сборник статии. С. 2011, с. 542 – 550. ISBN 9789540732756;

(4) **Фактически състав на измамата при договаряне** – Студия юрис, 2015, № 1, с. 1-10, <http://web.uni-plovdiv.bg/paunov/Stidia%20Iuris/broi%201%20-%202015/Angel%20Shopov.pdf>, ISSN 2367-5314;

(4) **Договаряне чрез измама от трети лица** - В: Право и права. Сборник в памет на проф. Р. Ташев. С., 2016, УИ, с. 462-477. ISBN 978-954-07-4173-4;

(5) **Dolus bonus в римското и съвременното право** - *Ius romanum*, 2016, № 1, с. 285-295, достъпно от <http://iusromanum.eu/documents/> или <http://iusromanum.eu/i/2016-commercium>; ISSN 2367-7007.

Представените за участие в конкурса научни съчинения са извън обхвата на дисертационния труд на кандидата.

II. Обща характеристика на дейността на кандидата

Ангел Шопов е завършил Юридическия факултет на ПУ” Паисий Хилендарски” през 1999 г., придобивайки образователна степен “магистър по право”. Преминал е успешно обучението си като съдебен кандидат към Окръжен съд – гр. Пловдив през периода 2000 - 2001 г. През 2001 г. започва работа като асистент по Гражданско и семейно право в Юридически факултет на ПУ „Паисий Хилендарски”. Последователно заема длъжностите старши и главен асистент (каквото е понастоящем). След проведено обучение като задочен докторант в Института за държавата и правото при БАН (преди Институт за правни науки), през 2013 г. защитава дисертация на тема „Грешката като основание за унищожаемост на договорите” за придобиване на образователна и научна степен „доктор по право”.

Ангел Шопов е утвърден и уважаван преподавател по учебната дисциплина „Гражданско право – обща част”. От 2001 г. води семинарни занятия по нея, а от няколко години поема и лекционния курс по дисциплината в Юридическия факултет на ПУ” Паисий Хилендарски”. Водил е също така семинарни занятия по дисциплината „Облигационно право”. Води лекции по изборната дисциплина „Правна защита на потребителите”.

Участвал е в подготовката на помагало по облигационно и международно частно право, предназначено за съдии, прокурори и следователи (Белазелков, Б., Йордански, С., Пандов, В., Шопов. А. Облигационно и международно право. Ръководство (Обучителен материал за магистрати), ВСС, С., 2015).

Доктор Шопов има множество публикации в авторитетни юридически списания в страната и чужбина: сп. „Правна мисъл”, сп. „Юридически свят”, сп. „Съвременно право”, *Travaux de l'Association Henri Capitant des amis de la culture juridique française* (ISBN224700413X), *Journal of European Consumer and Market Law* (ISSN 2364-4710). Има публикации на английски и френски език. Участвал е в различни научни конференции в страната и чужбина. Специализирал е във Холандия и Швейцария.

Ангел Шопов е редовен участник в международния проект „Common core of European Private Law” (www.common-core.org), както и в научни проекти, финансирани от фонд „НПД” на ПУ „Паисий Хилендарски”. Ръководител е на „Клуб на цивилиста” (дискусионна платформа за студенти, докторанти и преподаватели) към Юридическия факултет.

III. Характеристика на представените научни трудове

1. За участие в конкурса д-р Ангел Шопов кандидатства на първо място с книгата „Унищожаемост на договорите поради измама”. Тя представлява монографичен труд, посветен на един от пороците на волята, водещ до унищожаемост на сключения договор. Научен редактор на монографията е доц. д-р Красен Стойчев.

1.1. Монографията е посветена на фактическия състав на измамата като основание за унищожаване на договорите. Извън обхвата на изследването са последиците от осъществяване на фактическия състав.

Изложението е структурирано в три глави. Първата се занимава с понятието за измама и историческото развитие на института. Във втората е центърът на изследването: детайлно са разгледани и изяснени елементите на фактическия състав на правото да се унищожи сключен поради измама договор. Разгледани са характеристиките на поведението на измамващия - умишленото въвеждане в заблуждение. Специално внимание е обърнато на измамата чрез бездействие. Авторът обосновава, че в този случай е налице умишлено нарушаване на преддоговорното задължение за информация, следващо от чл. 12 ЗЗД. Защитена е тезата, че измамата чрез бездействие всъщност е резултат от съвкупност от действия и бездействия.

При разглеждане на следващия елемент от фактическия състав (невярна представа за действителността) е обоснована тезата, че всякакъв вид грешки (за разлика от хипотезата на чл. 28 ЗЗД) в представите на измамения са правно релевантни. Обстойно е разгледано значението на случаите, в които измамата засяга мотивите на страната по договора. Авторът приема, че по изключение, за целите на чл. 29 ЗЗД, фактическият състав на сключения договор включва и мотива на измамената страна. По-нататък д-р Шопов разглежда в кои случаи, засягането на мотива би било релевантно. Той приема, че измамливото действие, за да осъществи хипотезата на чл. 29, ал. 1 ЗЗД, е нужно да създаде конкретен (неверен/погрешен) мотив, а не просто обща и абстрактна потребност.

При анализа на третия елемент от състава на чл. 29 ЗЗД (причинна връзка между измамливите действия, невярната представа и сключения договор) се обосновава необходимостта поведението на измамващия да има такъв характер, че да е обективно годно да заблуди някой. Същевременно обаче авторът поддържа, че трябва да се установи, дали конкретният адресат на това поведение е могло да бъде въведен в заблуждение. Разгледан е и въпросът дали в българското право има място за провеждане на разграничение

между главна (*dolus causam dans*) и инцидентна (*dolus incidens*) измама, познато в някои национални правни системи. След сравнителноправен и правнодогматичен анализ авторът стига до извод, че това деление е без правно значение за нашето гражданско право.

Третата глава е посветена на измамата, осъществена от трето лице, което не е страна по договора, и на сравнение между измамата в гражданското и наказателното право. Акцентът в тази част на съчинението е изясняването на въпроса кои са третите лица в хипотезата на чл. 29, ал. 2 ЗЗД. Авторът прави обосновано заключение, че от тази категория следва да се изключат лица, действащи от името или за сметка на страна по договора.

1.2. Изходна позиция на автора при разглеждане на института е двуликия характер на измамата - от една страна основание за унищожаваност на сключен договор, от друга страна неправомерно и морално укоримо поведение, което е основание за ангажиране на [деликтна] отговорност на въвеждащия в заблуждение. Тази характеристика на измамливото поведение дава възможност на автора неколккратно да се позовава на максимата *fraus omnia corrumpit* (вж. с. 97, 130, 132, 133, 137) при обосноваване на своите тези за обхвата на изследваното основание за унищожаваност.

Позицията за двуликия характер на измамата се прокарва през цялото изложение, което завършва с детайлно сравнение между измамата в гражданското право и престъплението измама в наказателното право. Тази позиция е основана на подробния исторически анализ, направен в първата глава на монографията. Авторът повежда читателя сред възгледите за измамата на римските юристи, глосаторите, юристите от школата на естественото право и пандектистите. С много детайли е представено и анализирано развитието на измамата от основание за отговорност за измамващите до порок във волята на страна по договор, пораждащ право на унищожаване на съглашението.

Следвайки разбирането за разнолик характер на измамата, авторът последователно се стреми да черпи аргументи от общата теория на правото, разглеждайки юридическите действия, извършени под влияние на измама, като общ проблем на правото.

На следващо място, характерно за подхода на автора при анализа на измамата е използването на сравнението с друго основание за унищожаваност – грешката – като познавателен метод . Разкриването на сходствата и различията между двете помага да се открият по-ясно спецификите на изследвания обект.

Характерен за монографията е стремежът да д-р Шопов да разгледа измамливото поведение в контекста на общото изискване за добросъвестност при водене на преговори и сключване на договори по чл. 12 ЗЗД.

Друга характерна черта на монографичното съчинение е силното застъпване на сравнителноправния метод на изследване. Изложението показва, че г-н Шопов има задълбочени познания за френското, италианското и немското право в изследваната материя (вж. например с. 109 -119). Авторът не се ограничава само до представяне на чуждата правна уредба и доктрина, а умело ползва сравнителноправните данни при обосноваване на своите заключения(вж. например с. 125 и с.145).

1.3. Езикът, на който е написано съчинението, е прецизен. Тезите на автора са ясно изведени и обосновани. Грижливо е изследвана нормативната уредба, съдебната практика и доктрината (българска и чуждестранна). Доктор Шопов не се ограничава само до разпоредбата на чл. 29 ЗЗД, но изследва и уредбите в други нормативни актове (Кодекса за застраховането, Закона за защита на потребителите, Закона за защита на конкуренцията), имащи отношение към обекта на неговото изследване.

Съчинението има логична структура: след изясняване на понятието за измамата при договарянето и историческото развитие на възгледите за него, е направен подробен анализ на фактически състав на чл. 29 ЗЗД, като в заключение са разгледани особените на хипотези на измама и разликите с едноименното престъпление в Наказателния кодекс. Авторът е последователен в защитаването от него тези, следвайки възприетите от него основни черти на изследваното правно явление.

Използвани са традиционните изследователски методи на правната наука. Освен споменатият сравнително правен метод, личи афинитетът на автора към историческия метод на изследване (вж. с. 25-57).

1.4. Могат да се открият следните приносни моменти в монографията:

-ясното очертаване и анализът на елементите на фактическия състав на измамата по чл.29 ЗЗД;

-изследването на белезите на умисъла като елемент от състава на измамата;

-изследването на значението на т.нар. *dolus bonus*;

-изследването на въздействието на измамливото поведение спрямо мотива на договарящите;

- проучването и обосноваването на условията за извършване на измама чрез бездействие;
- изследването на проблема за т.нар. главна и инцидентна измама;
- изясняването на хипотезите на измама, извършена от трети лица;
- анализът на историческото развитие на измамата като основание за унищожаемост на договорите;
- детайлното сравнение и разграничение между измамата в гражданското и наказателното право;
- критичният анализ на съдебната практика по чл. 29 ЗЗД;

Посочените научни приноси допринасят за по-доброто и задълбочено познание на основен институт на гражданското право. Проучени са слабо изследвани въпроси в българската доктрина (значението на *dolus bonus/благородната лъжа/* и на т.нар. случайна измама/*dolus incidens/*, понятието за трето лице в хипотезата на чл. 29, ал. 2 ЗЗД).

1.5. Към рецензираното съчинение могат да се направят и някои критични бележки:

1.5.1. Предмет на изследване е фактическият състав на измамата като основание за унищожаемост на договорите. Затова като цяло извън неговия обхват са останали последиците от осъществяване на този фактически състав. Авторът само инцидентно се е занимал с някои от тях като въпроса за частична унищожаемост. Този подход вероятно се оправдава от обстоятелството, че последиците от пороците на волята като цяло са уредени общо за всички основания за унищожаемост (чл. 32, 34, 35 ЗЗД). Все пак мисля, че изследването на измамата би спечелило от едно, било то и кратко, разглеждане на последиците на фактическия състав. Така читателят би получил по-пълнен поглед върху унищожаемостта на договорите поради измама.

Така например интересно би било да се разгледа въпросът за характера на евентуалната отговорност за вреди на измамващия. Доктрината у нас като че ли клони към разрешение, основано на чл. 45 ЗЗД (а не на чл. 12 ЗЗД). В съчинението авторът пък сякаш гледа на измамливото поведение [от контрагент] като основание за пораждаване на преддоговорна отговорност по чл.12 ЗЗД (вж. с. 71). Струва ми се, че отделянето на малко повече внимание на този проблем би било логично продължение на тезата за двуликния характер на измамата и нейната „деликтна окраска”, развита и изяснена в съчинението.

1.5.2. При разглеждане на обхвата на невярната представа, породена от измамата,

авторът застъпва тезата, че по изключение фактическият състав на договора включва и мотива на измамената страна (с. 127). Ще си позволя да поспоря с тази теза на д-р Шопов. Нейната цел е да (до)обоснове релевантността на породен от измамливото поведение мотив за сключване на договора. Струва ми, че за този резултат е достатъчно да се заключи, че без създадената невярна представа измаменото лице не би сключило договора т.е. проблемът да се разгледа през призмата на изискването за връзка между измамливото поведение и сключването на договора. Законът не изисква невярната представа да се отнася непременно до елементите на фактическия състав и затова прибавянето на мотива към юридическия факт на сделката ми се струва излишно. Освен това в случая не става дума за фактически състав на договора, а за фактически състав на правото на унищожаване.

1.5.3. В третата глава е направено обстойно сравнение между измамата по чл. 29 ЗЗД и престъплението измама по Наказателния кодекс. Мисля, че би било по-добре тази част от изследването да се обособи като самостоятелна, вместо да се включва в главата „Особени случаи на измама“. Сам авторът прави извод, че гражданската и наказателната измама нямат еднакво приложно поле, от което и следва, че не е подходящо едната да се разглежда като особен случай на другата.

1.5.4. Изложените критични бележки и препоръки не накърняват положителната оценка за монографията на д-р Шопов. Неговото съчинение свидетелства за задълбочените познания на автора и способността му да провежда научни изследвания в областта на гражданското право.

Книгата на д-р Шопов е първото у нас самостоятелно монографично изследване на измамата като основание за унищожаемост. Макар и да е посветено на класически проблем на частното право, съчинението е актуално – анализирана е нова доктрина и съдебна практика, включително и нови източници на *soft law* (Принципите на европейското договорно право, Принципите на международните търговски договори и Проектът за обща референтна рамка), показващи развитието и тенденциите във възгледите за измамата. Книгата се отличава с оригинален характер и авторов стил.

2. За участие в конкурса д-р Шопов е представил също (освен монографичното съчинение) две студии и шест статии, публикувани в българската правна периодика. Всички те са посветени на измамата като основание за унищожаемост. В голямата си част тезите, изложени в тях, са залегнали в монографията.

2.1. В статията **„Унищожаемостта на договорите поради измама в по-новата съдебна и арбитражна практика”** се прави критичен анализ на правораздавателната практика. Разгледани са проблеми при тълкуване и прилагане на чл. 29 ЗЗД, с които са се сблъскали Върховният касационен съд и Арбитражният съд при БТПП. Обсъдени са фактичката обстановка и мотивите, с които правораздавателните органи, са обосновали своите решения.

2.2. Съдебна практика е основен предмет на изследване и в статията **„Бележки по два гранични въпроса за гражданската измама и наказателната измама, засегнати от по-новата съдебна практика”**. Фактичката обстановка по две наказателни дела е пречупена през призмата на гражданското право и чл.29 ЗЗД.

2.3. На сравнението между измамата в наказателното и гражданското право е посветена студията **„Наказателна и гражданска измама”**. Проучването на явленията и направените изводи са залегнали в монографичното изследване.

2.4. В статията **„Dolus и измама при сключване на договорите”** е изследвано значението на измамата при сключване на договорите и средствата за защита на измамения в римското право. Направен е изводът, че акцентът е върху поведението на измамващия и характеристиката му като непозволено действие, без все още измамата да е обособена като порок на волята на измамения контрагент.

2.5. Римското право е отправна точка на проучването и в статията **„Dolus bonus в римското и съвременното право”**. То продължава в изследване на характеристиките на измамливото поведение и значението на т.нар. благородна лъжа в съвременността.

2.6. В статията **„Договаряне чрез измама от трети лица”** е направен сравнителноправен анализ на уредбата на умишленото въвеждане в заблуждение на контрагент от лице, което не е страна по договора. Освен влиятелни юрисдикции от континентално правното семейство, са изследвани и разрешения, предлагани в частни кодификации като Принципите на европейското договорно право, Принципите на международните търговски договори и Проектът за обща референтна рамка.

2.7. В студията **„Договаряне чрез измамливо бездействие”** са разгледани изисквания за окачествяване на едно бездействие като измамливо и осъществяващо състава на основанието за унищожаемост на договорите. Резултатите от изследването са залегнали в монографичното съчинение.

2.8. В статията **„Фактически състав на измамата при договаряне (сравнителноправни аспекти)“** е направено проучване на измамата при договаряне в няколко юрисдикции от континенталното правно системи. Направено е сравнение с подхода на българското право, както с подхода на англосаксонското Общо право.

За студиите и статиите, представени от д-р Шопов за участие в конкурса, са характерни чертите, изтъкнати при рецензиране на монографичното съчинение. Тези научни трудове свидетелстват за това, че измамата като основание за унищожаемост на договора е обект на траен научен интерес от страна на автора и монографията се явява завършек на неговите няколкогодишни проучвания.

3. Характерът и броят на публикациите, с които доктор Шопов участва в конкурса удовлетворяват националните изисквания за заемане на длъжността „доцент“ по Закона за развитие на академичния състав в Република България. Освен монографията, с която г-н Шопов участва в конкурса, той е автор на още едно монографично съчинение („Унищожаемост на договорите поради грешка“. С. 2013), написано на основата на неговия дисертационен труд. Статиите и студиите, представени в конкурса, са публикувани в [нерефирани] издания с научно рецензиране или редактиране, осигуряващи необходимия брой точки според нормативната уредба.

IV. Лични впечатления

Познавам Ангел Шопов повече от 20 години. Запознах се с него, още докато той беше студент в рамките на водения тогава от мен кръжок по Гражданско право. Скоро след завършването си г-н Шопов започна работа в Юридическия факултет и от тогава сме имали много поводи за съвместна работа. Публикували сме две статии в съавторство, водили сме заедно лекционни курсове, работили сме по колективни научни проекти (на които г-н Шопов обикновено е движеща сила). За колегиалното му отношение може да се говори само със суперлативи. За отбелязване е подкрепата и помощта, която д-р Шопов с желание оказва на множество по-млади колеги (студенти, докторанти, асистенти).

V. Заключение

Кандидатурата на д-р Ангел Шопов отговаря на условията на Закона за развитието на академичния състав в Република България(чл. 24) и Правилника за неговото прилагане (чл. 53) за заемане на академичната длъжност „доцент”. Изпълнени са минималните национални изисквания (приложение към чл.1а ППЗРАСБ, Област 3 Стопански, правни и социални н) за заемане на длъжността „доцент” в областта на правните науки по ЗРАСРБ: видно от представената справка за кандидата, изискуемите наукометрични показатели (точки) за вид, брой публикации и цитируемост на негови съчинения са удовлетворени, а в някои случаи и надхвърлени¹.

Изпълнени са и изискванията на Правилника за развитие на академичния състав в Пловдивския университет(чл. 65).

Представеното монографично съчинение „Унищожаемост на договорите поради измама” е оригинално и задълбочено изследване на класически проблем на гражданскоправната наука, съдържащо достатъчно научни приноси. То е полезно и за практиката с детайлния анализ на основанието за унищожаемост по чл. 29 ЗЗД и критичния анализ на съдебната практика по прилагането на това правило. Съчинението е публикувано от авторитетно и специализирано в правната литература издателство.

Ангел Шопов е дългогодишен преподавател по учебната дисциплина „Гражданско право –обща част”. Има значителна научна продукция и отлична репутация в академичните среди. Научната и преподавателската му квалификация е несъмнена.

Тези съображения ме карат да бъда убеден, че той е отлична кандидатура за заемане на длъжността „доцент” в Юридическия факултет.

С оглед на изложеното предлагам на научното жури да изготви доклад- предложение до Факултетния съвет на Юридическия факултет на Пловдивския университет за избор на д-р Ангел Йорданов Шопов на академична длъжност „доцент” в Юридическия факултет на ПУ” Паисий Хилендарски” по Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки; професионално направление 3.6. Право (Гражданско и семейно право).

Подпис: Красимир Митев

¹ При необходими 100 точки за публикации (извън хабилитационния труд), с представените от кандидата се достигат 165 точки. С посочените цитирания на научни трудове на д-р Шопов се постигат 65 точки, при необходими 50.

